

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วทำให้ประชาชนต้องเปลี่ยนวิธีการทำงานจากที่เคยใช้ทักษะทางมือ (skilled hand) เป็นการใช้ทักษะทางสติปัญญา (intellectually skilled) การศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนในสิ่งที่จะให้นักเรียนได้เรียนรู้ ผู้จ้างแรงงานและผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการ จึงมีความต้องการที่จะได้ครูและนักเรียนที่มีสมรรถนะเพิ่มสูงขึ้น (Wagner et al., 2006) Purkey and Smith (1983) แสดงผลการวิจัยให้เห็นว่า “ภาวะผู้นำทางวิชาการมีผลต่อการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง” Larson-Knight (2002) แสดงผลการวิจัยให้เห็นว่า พฤติกรรมผู้นำทางวิชาการมีอิทธิพลทางบวกต่อการสอนภายในชั้นเรียน Blase and Blase (2000) ชี้ให้เห็นว่า เมื่อผู้นำทางวิชาการนิเทศการเรียนการสอนและสะท้อนผลการสอนของครู ครูจะปรับพฤติกรรมการสอน ใช้แนวคิดใหม่มากขึ้น มีกลยุทธ์การสอนหลากหลายมากขึ้น มีการตอบสนองความหลากหลายของนักเรียนมีการวางแผนการสอนและการเตรียมบทเรียนมากขึ้น ใช้ดุลยพินิจอย่างมืออาชีพ ในด้านงานวิจัยเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ มีนักวิชาการหลายคนได้วิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำ อาทิ Murphy (1990) สรุปว่าผลการวิจัยในช่วงทศวรรษที่ 1980 พบว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการ มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) บริหารจัดการหลักสูตร ส่งเสริมการเรียนการสอน นิเทศ ประเมินผลการสอน จัดสรรทรัพยากรให้สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรจัดและให้ความสนใจเวลาที่ใช้ในการสอน 2) ส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ โดยกำหนดความคาดหวังสำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนไว้ในระดับสูง ไกล่ชิดและให้กำลังใจบุคลากรและนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนแบบมืออาชีพ 3) พัฒนาสิ่งแวดล้อมการทำงานที่เป็นระเบียบและปลอดภัยโดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน เชื่อมโยงกับแหล่งทรัพยากรภายนอกโรงเรียนรวมทั้งผู้ปกครองนักเรียน Krug (1993) ได้ให้คุณลักษณะของผู้นำทางวิชาการว่ามี 5 ประการคือ 1) การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน 2) การบริหารหลักสูตรและการสอน 3) การนิเทศการสอน 4) การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน 5) การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนการสอน

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา สามารถก่อให้เกิดความร่วมมือในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา เนื่องจากภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ส่งผลต่อขวัญ กำลังใจของผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชา นั่นเอง ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ผู้บริหารต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการบริหาร

และขอบข่ายของงานที่รับผิดชอบ ในปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจ การบริหารและจัดการสถานศึกษาไว้ 4 กลุ่มงาน คือ บริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ซึ่งในบรรดางานทั้ง 4 กลุ่มงานนั้น การบริหารงาน วิชาการนับว่าเป็นหัวใจหลักของการบริหารงานโรงเรียน ส่วนงานอื่นๆ เป็นงานสนับสนุน ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องใช้ความรู้ความสามารถที่จะบริหารงานวิชาการของโรงเรียนให้บรรลุผล สำเร็จตามเป้าหมายและมีประสิทธิภาพ ในการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพได้นั้น องค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งคือ ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมการกระทำ ท่าทีที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกถึงความสามารถในการบริหารกิจกรรม ของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนา และส่งเสริมวิชาการให้ได้ผลดียิ่งขึ้น พฤติกรรม ดังกล่าวของผู้บริหารสถานศึกษาจะก่อให้เกิดสภาพที่เอื้อต่อการทำงานของครู ช่วยทำให้คุณภาพ การสอนของครูดีขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ Kaiser (2000 : 33) ที่กล่าวว่าผู้นำทางวิชาการนั้นเป็นผู้ที่มี ความรู้ความเข้าใจทฤษฎี ปรัชญา ของหลักสูตรต่างๆ ของสถานศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในวิธี สอนต่างๆ สนับสนุนให้ครูใช้นวัตกรรมการสอน เป็นแบบอย่างที่ดีในเชิงวิชาการ สนับสนุนส่งเสริม ความเป็นเลิศทางวิชาการของโรงเรียน ส่งเสริม การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและ นิเทศกำกับให้การเรียนการสอนเป็นไปตามแผนการสอนที่กำหนดไว้

ภาวะผู้นำทางวิชาการ (Instructional Leadership) เป็นพฤติกรรม ลักษณะการปฏิบัติงาน และการบริหารจัดการในสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการเพิ่มพูนการเรียนรู้ของ นักเรียนโดยอาศัยกระบวนการเกี่ยวกับการกำหนดเป้าหมาย พันธกิจ การบริหารหลักสูตรและ การ สอน การพัฒนาครู การส่งเสริมบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมการเรียนรู้การนิเทศการศึกษา ซึ่งภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นภาวะผู้นำที่พัฒนามาจากภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารโรงเรียน เป็นบุคคลที่อยู่ในตำแหน่งที่จะทำให้เกิดความร่วมมือของครูในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มพูน การเรียนรู้ของนักเรียน รูปแบบภาวะผู้นำส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับผู้บริหารโรงเรียนที่เอาใจใส่กับ งานการเรียนการสอนของโรงเรียนเป็นหลัก หากจะพัฒนาโรงเรียนจำเป็นต้องมีความเป็นผู้นำทาง วิชาการ (กัญญ์วรา เครื่องพาที, 2556: 3) ภาวะผู้นำทางวิชาการมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน โดยภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นส่วนหนึ่งของภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา (สุภัทรา วีระวุฒิ, 2554: 81) ดังนั้นภาวะผู้นำทางวิชาการผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนสนับสนุนการบริหารจัดการงาน วิชาการในสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารจะต้องใช้ความรู้ความสามารถบริหารงานวิชาการ ของโรงเรียนให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายและมีประสิทธิผล โดยยึดหลักการแนวความคิดการจัดทำ หลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับ สภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริง โดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน มีส่วนร่วม ส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้โดยยึดเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้ชุมชนและสังคม

มีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งเรียนรู้จัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานโดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้น รวมทั้งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่ายเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพได้ทุกช่วงชั้น ทั้งระดับเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2550: 28)

โดยสรุปภาวะผู้นำทางวิชาการมีความสำคัญต่อการปรับปรุงผลการเรียนของนักเรียนทั้งในด้านการกำหนดภาระงานของโรงเรียนที่สนับสนุนการเรียนการสอน การบริหารหลักสูตรสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ การออกแบบการเรียนการสอน การนิเทศติดตามผลการเรียนการสอน การให้ความสนใจความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของนักเรียน รวมทั้งการจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อมทาง การเรียนของนักเรียน

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศไทยในปัจจุบันอยู่ในสภาพไม่น่าพอใจนัก สถานศึกษาระดับประถมศึกษารวมทั้งสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษาบางส่วนมีคุณภาพต่ำ ตรวจสอบได้จากผลการสอบ O-Net หรือ การสอบ NT ซึ่งพบว่านักเรียนมีผลการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ปรากฏการณ์ดังกล่าว นักการศึกษาให้ความเห็นว่าเกิดจากปัจจัยหลายประการ ประการแรกคือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไม่ตรงตามปรัชญาและจิตวิทยาการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ของนักเรียนเอนเอียงไปด้านใดด้านหนึ่งเช่นส่งเสริมการท่องจำ ไม่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์หรืออื่นๆ ประการที่สองคือการไม่ได้สอนหรือสอนไม่เต็มตามที่หลักสูตรกำหนด ทั้งนี้เพราะโรงเรียนในประเทศไทยมีงานที่เกี่ยวข้องกับงานธุรการตามระเบียบราชการที่จะต้องปฏิบัติจำนวนมาก ครูผู้สอนต้องทำงานเหล่านี้ให้เรียบร้อยเสียเวลาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ทำให้มีเวลาสอนน้อยลง ประการที่สามคือ สภาพเศรษฐกิจและทางสังคมของชุมชน ก่อให้เกิดความไม่พร้อมในการเข้ารับการศึกษาของนักเรียนกล่าวคือโรงเรียนส่วนใหญ่ของประเทศตั้งอยู่ในเขตชุมชนที่ประชาชนมีฐานะยากจนความยากจนเป็นสาเหตุสำคัญของคุณภาพชีวิต จากสถิติของทางราชการพบว่าประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีรายได้ต่ำ มีปัญหาด้านการรักษาสุขภาพ มีปัญหาทางการศึกษา เยาวชนซึ่งเป็นผลผลิตของชุมชนเหล่านี้ย่อมได้รับผลกระทบตามไปด้วย ภาพของนักเรียนที่เครื่องแต่งกายชำรุดรีบเดินปนวิ่งไปโรงเรียนเพราะบ้านอยู่ในสวนในไร่ซ้ายังต้องช่วยผู้ปกครองทำงานในตอนเช้าภาพของนักเรียนที่ง่วงนอนเพราะไปช่วยผู้ปกครองกรีดยางหลังเที่ยงคืน ภาพของนักเรียนที่อดโรยเพราะไม่ได้รับประทานอาหารเช้าก่อนมาโรงเรียน ฯลฯ ความไม่พร้อมของนักเรียนในการเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนเหล่านั้นถึงแม้ครูผู้สอนจะมีศักยภาพสูงเพียงใดก็ตามแต่เด็กนักเรียนจะรับได้เพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น (สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์, 2556) ประการที่สี่คือ สภาพการบริหารจัดการสถานศึกษาอุดมการณ์ของรัฐกำหนดให้มีการบริหารแบบมีส่วนร่วมพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.

2542 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ซึ่ทิศทางและแนวปฏิบัติในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียน

แต่เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่กำลังพัฒนา ไม่มีความพร้อมที่จะมาร่วมบริหารโรงเรียนภาพที่ปรากฏคือ เมื่อมีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีกรรมการมาประชุมไม่ครบองค์ประชุม การแสดงความคิดเห็นระหว่างประชุมสมาชิกที่มาจากชุมชนจะไม่แสดงความคิดเห็น ส่วนใหญ่จะคล้อยตามผู้อำนวยการโรงเรียน การมีส่วนร่วมด้านกำลังทรัพย์และแรงงานมีน้อยเนื่องจากความยากจนของชุมชน ยังไม่พร้อมที่จะช่วยเหลือโรงเรียน สรุปได้ว่าอุดมการณ์ของรัฐในด้านนี้ไม่เป็นจริงเช่นกัน (สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์, 2556) ในศาสตร์บริหารการศึกษานักบริหารการศึกษามีความเชื่อว่า ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาจะช่วยเยียวยาปัญหาความไม่พร้อมต่างๆ ดังกล่าวมาแล้ว ศาสตร์บริหารการศึกษาเชื่อว่าผู้บริหารสถานศึกษาเป็นเสมือนผู้นำ ทีมงานของโรงเรียนในการบริหารจัดการงานต่างๆ ของโรงเรียนซึ่งปัจจุบันมี 4 งานคือ งานวิชาการ งานงบประมาณ งานบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไป จากสภาพปัญหาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาที่กล่าวมาตอนต้น นักบริหารการศึกษาก็ให้ความสำคัญกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารโรงเรียน

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ผู้บริหารสถานศึกษาจึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะช่วยให้การจัดการศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพราะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบในการนำพาให้การดำเนินการต่างๆ ของสถานศึกษาให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดคุณภาพสูงสุด บุคลิกภาพและความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาคือสิ่งสำคัญที่จะทำให้การดำเนินการดังกล่าวเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ประการสำคัญคือ ผู้บริหารนั้นต้องทำงานร่วมกับบุคลากรคนอื่นๆ ในสถานศึกษา โดยทำหน้าที่เป็นผู้นำในการขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือในการปฏิบัติจากผู้ปฏิบัติซึ่งเป็นผู้ใต้บังคับบัญชา ลำพังผู้บริหารเพียงคนเดียวนั้นย่อมไม่อาจทำให้ การดำเนินงานทุกอย่างในสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายได้ การที่จะทำให้บุคคลอื่นๆ ยอมให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานใดๆ นั้น ซึ่ง สมคิด บางโม (2555: 218) กล่าวว่า เมื่อบุคคลหลายคนร่วมกันทำกิจกรรมใดๆ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันย่อมจะเกิดภาวะผู้นำขึ้นหรือมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งในกลุ่มนั้นแสดงบทบาทเป็นผู้นำเสมอ อาจแสดงบทบาทในรูปของการสั่งการชี้แนะหรือประนีประนอม ประสานงาน แล้วแต่กรณี ภาวะผู้นำเป็นสถานการณ์ที่จำเป็นมากสำหรับองค์กร การบริหารองค์กรใดๆ หากขาดผู้นำเสียแล้วย่อมจะทำให้องค์กรนั้นดำเนินกิจกรรมไปด้วยความยากลำบาก องค์กรซึ่งประกอบด้วยคนจำนวนมากย่อมจะวุ่นวายสับสน ต่างคนต่างทำงานไปไม่ประสานกันหรือขัดแย้งกัน การบรรลุเป้าหมายขององค์กรย่อมจะล่าช้าหรือไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ย่อมจะใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาการศึกษาของชาติได้ประการหนึ่ง ด้วยเหตุผลทั้งหมดที่ได้กล่าวมา จึงเป็นเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน เพื่อเสนอเป็นแนวทางในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในสังกัดให้มีประสิทธิภาพซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนางานวิชาการอย่างยั่งยืนต่อไป

2. คำถามในการวิจัย

1. ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ควร มีองค์ประกอบใดบ้าง
2. สภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน เป็นอย่างไร
3. มีความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน อยู่ในระดับใด และเป็นอย่างไรบ้าง
4. รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบนที่เหมาะสมและเป็นไปได้ควรเป็นอย่างไร
5. รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน
3. เพื่อวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน
4. เพื่อพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน
5. เพื่อยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการพัฒนาารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน เป็นการศึกษาระดับองค์ประกอบเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร โดยศึกษาจากกรอบแนวคิดของ Hallinger and Murphy (1985) Davis and Thomas (1989) Glickman (2001) McEwan (2003) Alig-Mielcarek, Jana and Hoy (2005) Krug (1993) (Wagner et al., 2006) Purkey and Smith (1983) Larson-Knight (2002) Blase and Blasé (1999) Wagner and et al. (2006) Edmonds (1979: 37) Stedman (1987) Austin and Reynolds (1990) Sergiovanni (1991) Glickman, Gordor and Ross-Grodon (2001) ลัดดาวรรณ นัตดาเทพ (2557) กัญญวรา เครื่องพาที (2556) กระทรวงศึกษาธิการ (2549: 28-29) และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน เกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารในการบริหารจัดการการศึกษา จากผลการวิเคราะห์เอกสาร และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ สามารถสังเคราะห์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจัดเป็นกลุ่มของภาวะผู้นำทางวิชาการในด้านต่างๆ ได้ทั้งหมด 6 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการกำหนดพันธกิจของโรงเรียน 2) ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร 3) ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ 4) ด้านการนิเทศการศึกษา 5) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 6) ด้านความเป็นครูมืออาชีพ

4.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเขตภาคใต้ตอนบน ปีการศึกษา 2563 เป็นหน่วยวิเคราะห์ จำนวน 2,031 โรงเรียน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเขตภาคใต้ตอนบน ปีการศึกษา 2563 จำนวน 96 โรงเรียน สุ่มกลุ่มตัวอย่างใช้แบบความน่าจะเป็น (Probability Sampling) โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) แบบกำหนดสัดส่วน (Proportionate) จากประชากรได้ 4 กลุ่ม ผู้วิจัยคำนวณหาสัดส่วน (Proportion to Size) ในแต่ละจังหวัดเป็นร้อยละ 10 ของแต่ละจังหวัด ได้โรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 96 โรงเรียน ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดให้กลุ่มตัวอย่างเป็น ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ครู และตัวแทนคณะกรรมการสถานศึกษา โรงเรียนละ 4 คน จาก 96 โรงเรียน ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น จำนวน 384 คน

4.3 ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย คือ ปีการศึกษา 2563 - 2564

สภาพปัจจุบันของการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ ตอนบน เป็นการศึกษาตามสภาพจริงในปีการศึกษา 2563 – 2564

สภาพที่พึงประสงค์การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน สำหรับผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มสาระ ครู และ คณะกรรมการสถานศึกษา เป็นการศึกษารูปแบบที่ต้องการให้เกิดขึ้นในปีการศึกษา 2564 เป็นต้นไป

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการในการพัฒนาแบบจำลองของคุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้นำที่แสดงความคิดรวบยอดใหม่และสร้าง ความสัมพันธ์ของตัวแปรภายใต้กรอบแนวคิดของการวิจัย โดยมีองค์ประกอบคือ รูปแบบ ส่วนประกอบรูปแบบ แนวทางการจัดการบริหาร เงื่อนไขหรือข้อจำกัดต่างๆ เพื่อให้ได้รูปแบบภาวะผู้นำสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน ที่มีความเหมาะสมยิ่งขึ้นและมีความเป็นไปได้ในการนำไปสู่การปฏิบัติประกอบด้วย

การกำหนดพันธกิจของโรงเรียน หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่สามารถกำหนด เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโรงเรียนอย่างมีวิสัยทัศน์ และสื่อสารเป้าหมายไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกภาคส่วนทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ มอบหมายงาน ความรับผิดชอบให้แก่บุคลากรทุกคนได้อย่างมีระบบ

การบริหารจัดการหลักสูตร หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ให้ความสำคัญในการทำงานร่วมกับครูโดยเน้นในเรื่องของหลักสูตรและการสอน ดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้

การนิเทศการศึกษา หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนผู้บริหารที่ให้ความสำคัญในการวางแผน ช่วยเหลือ สนับสนุน และให้คำแนะนำครูในด้านการจัดการเรียนรู้และการคุมชั้นเรียน การสังเกตการจัดการเรียนรู้ การให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการจัดการเรียนรู้ และการสร้างกำลังใจแก่ครูและบุคลากร

ความเป็นครูมืออาชีพ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่ให้ความสำคัญในการพัฒนาความรู้ความสามารถครู ด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจและเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงาน การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของครู ส่งเสริม สนับสนุนและให้คำแนะนำในการพัฒนาผลงาน วิชาการและความก้าวหน้าทางวิชาชีพครู และการเสริมแรงเพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ

การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ครูใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน การพัฒนาครูด้านการวิจัย การพัฒนาคุณภาพการเรียน การจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย และการรวบรวมเผยแพร่ผลงานวิจัย

การเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมด้านอื่นๆ ที่ไม่ใช่งานวิชาการโดยตรง เพื่อส่งเสริมให้มีบรรยากาศการเรียนรู้อย่างดี โดยคำนึงถึงความต้องการของครู นักเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้อำนวยการ และ/หรือ รองผู้อำนวยการ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเขตภาคใต้ ตอนบน

รองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ หมายถึง ผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติงานในตำแหน่งรองผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเขตภาคใต้ ตอนบน

ครู หมายถึง ครูโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเขตภาคใต้ตอนบน

คณะกรรมการสถานศึกษา หมายถึง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเขตภาคใต้ตอนบน

สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเขตภาคใต้ตอนบน

6. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสาร และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการและการสังเคราะห์ หลักการ แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยเพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. กรอบแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการ ได้จากการสังเคราะห์กรอบจากเอกสาร และงานวิจัย ของ Hallinger and Murphy (1985) Davis and Thomas (1989) Glickman (2001) McEwan (2003) Alig-Mielcarek, Jana and Hoy (2005) Krug (1993) (Wagner et al., 2006) Purkey and Smith (1983) Larson-Knight (2002) Blase and Blase (1999) Wagner and et al. (2006) Edmonds (1979: 37) Stedman (1987) Austin and Reynolds (1990) Sergiovanni (1991) Glickman, Gordan and Ross-Gordon (2001) ลัดดาวรรณ นิตดาเทพ (2557) กัญญ์วรา เครือทอง (2556) กระทรวงศึกษาธิการ (2549: 28-29) ซึ่งในหลายๆ เล่ม และสรุปความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน สามารถสังเคราะห์ภาวะผู้นำทางวิชาการ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การกำหนด

พันธกิจของโรงเรียน 2) การบริหารจัดการหลักสูตร 3) การเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ 4) การนิเทศการศึกษา 5) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 6) ความเป็นครูมืออาชีพ

2. กรอบแนวคิดการพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน ใช้แนวคิดการพัฒนารูปแบบ แบ่งตามลำดับการดำเนินการดังนี้ (โดยปรับจากแนวคิดของ Willer (1987))

2.1 การวิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็นในการปรับปรุงรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน ด้วยสูตรคำนวณหาระดับค่า $PNI_{Modified}$ ของ สุวิมล ว่องวานิช (2550)

2.2 การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน โดยประยุกต์ใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) และปรับปรุง แก้ไขรูปแบบตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

2.3 การยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ ตอนบน โดยผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน โดยการวิเคราะห์ความถี่ (Frequency: F) ค่าร้อยละ (Percentage) และการหาค่าไคสแควร์

โดยกรอบแนวคิดของการวิจัยข้างต้นสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ หลักการ แนวคิด ทฤษฎี

Alig-Mielcarek and Hoy(2005) Hallinger and Murphy (1985) Davis and Thomas (1989) Glickman (2001) McEwan (2003) Krug (1993) Wagneretal (2006) Purkey and Smith (1983) Larson-Knight (2002) Blase and Blasé (1999) Wagner and et al. (2006) Edmonds (1979) Stedman (1987) Austin and Reynolds (1990) Sergiovanni (1991) ลัดดาวรรณ นัตดา เทพ (2557) กัญญ์วรา เครื่องพาที (2556) กระทรวงศึกษาธิการ (2549: 28-29) และสรุปความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คนสามารถสังเคราะห์ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 1) ด้านภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร 2) ด้านการบริหารจัดการหลักสูตร 3) ด้านการเสริมสร้างบรรยากาศทางวิชาการ 4) ด้านการนิเทศการศึกษา 5) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 6) ด้านความเป็นครูมืออาชีพ

2. การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการ

โดยปรับจากแนวคิดของของ Willer (1987)

2.1 การวิเคราะห์ความต้องการ ความจำเป็นในการปรับปรุงรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน ด้วยสูตรคำนวณหาระดับค่า PNI Modified ของสุวิมล ว่องวานิช (2550)

2.2 การพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน โดยประยุกต์ใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) และปรับปรุง แก้ไขรูปแบบตามความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

2.3 การยืนยันความเหมาะสมของรูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคใต้ตอนบน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 คน และใช้การทดสอบ Chi-square

รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานภาคใต้ตอนบน

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รูปแบบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ควรพิจารณานำไปใช้สำหรับการบริหารของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขตภาคใต้ตอนบน

2. ผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขตภาคใต้ตอนบน นำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาเชิงประยุกต์เพื่อกำหนดแนวทางในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนต่อไป
3. ได้แนวทางการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ควรพิจารณานำข้อมูลจากการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ในสถานศึกษาได้